

Ulvilan kaupunki
kaupunkikehitys@ulvila.fi

Viite Lausuntopyyntö 12.9.2024

Aihe Ulvila, keskustaaajaman yleiskaava 2045, luonnos

Ulvilan kaupunki on pyytänyt Satakunnan Museon lausuntoa koskien keskustaaajaman yleiskaava 2045 kaavaluonnosta. Kaavan suunnittelualue on laaja, pinta-alaltaan 3571 hehtaaria. Se sisältää koko Ulvilan keskustan lähitaajama-alueineen, sitä ympäröiviä maa- ja metsätalousalueita sekä Pirunkynnen kallioaineksen ottoalueet. Kaava-alueen halkaisee Kokemäenjoki, Ulvilan keskustaaajama jakaantuukin kahteen osaan Kokemäenjoen länsi- ja itäpuolelle. Suurella osalla aluetta on voimassa Ulvilan Keskustaaajaman yleiskaava (2005) tai Suosmeren osayleiskaava (2006). Alueella on laadittu useita eri asemakaavoja viime vuosikymmeninä. Taajama-alue on keskeisiltä osin asemakaavoitettua, paitsi yleiskaavassa merkittyjen keskusta- ja työpaikkatoimintoalueiden osalta.

Yleiskaavan 2045 tavoitteena on luoda edellytyksiä Ulvilan keskustaaajaman kehittymiselle vetovoimaiseksi kaupunkikeskukseksi. Kaavaluonnoksesta on laadittu kaksi vaihtoehtoa, jotka eroavat toisistaan mm. keskustan laajuuden ja asuinalueiden tehokkuuden osalta. Luonnokset mahdollistavat 3650–3850 uuden asukkaan sijoittumisen keskustan alueelle, osin laajennettaville pientaloalueille sekä kerrostalovaltaisille uusille alueille mm. Naparannan ja Kellarimäen läheisyyteen. Keskustaan soveltuvaa rakennustapaa on tarkasteltu lähemmin kuudella erillisellä alueella, joista on laadittu yksityiskohtaisemmat nk. tarkennesuunnitelmat. Kaava mahdollistaa lisäksi seudullisesti merkittävän vihreän siirtymän teollisuusalueen toteuttamisen Pirunkynnen alueelle. Kaava laaditaan oikeusvaikutteisena.

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999, MRL) valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT) edellyttävät, että valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvojen turvaamisesta huolehditaan. Tämä on maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 24 §:n mukaan otettava huomioon valtion viranomaisten toiminnassa, maakunnan suunnittelussa ja muussa alueidenkäytön suunnittelussa. Viranomaisten laatimat valtakunnalliset inventoinnit, jotka koskevat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita (VAMA), valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (RKY) ja valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia

kohteita (VARK), muodostavat tietopohjan valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisten kulttuuriympäristön arvojen huomioimiselle.

Kaava-alue käsittää runsaasti valtakunnallisesti tai maakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (RKY, Satakunnan rakennusperintö 2005) sekä maisema-alueita (VAMA2021, maakunnallisesti tärkeät maisema-alueet), jotka ovat osoitettu Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 (2019). Kaava-alueella sijaitsevat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävät arvoalueet on osoitettu alueella nykyisin voimassa olevan yleiskaavan laatimisen jälkeen. Parhailaan on käynnissä Satakunnan maakuntakaava 2050 laatiminen ja tätä varten toteutettiin Satakunnan rakennetun kulttuuriympäristön päivitys- ja täydennysinventointi (Niina Uusi-Seppä/Ramboll, 2023).

Suunnittelualueelle sijoittuu monia muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Näistä kolme, Liikistön keskiaikainen ruumiskalmisto ja kirkonpaikka (<https://www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.886010004>), Ulvilan keskiaikainen kaupunginpaikka (<https://www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.886010002>) sekä Ulvilan keskiaikainen kirkko (<https://www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.1000014849>) on Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden inventoinnissa sisällytetty nk. VARK-luetteloon. Yhdessä nämä kohteet muodostavat Ulvilan keskiaikaisen kaupungin muinaisjäännökset -nimisen VARK-alueen. Valtioneuvosto on 7.11.2024 hyväksynyt VARK- inventoinnin maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi.

Satakunnan Museon kannanotto

Rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Kaava-alueella toteutettiin yleiskaavatasoinen rakennusinventointi (Sitowise 2023), jonka yhteydessä päivitettiin ja täydennettiin alueen aikaisemmat 1990-luvulla toteutetun rakennusinventoinnin tiedot sekä uutena toteutettiin myös pääasiassa 1940–1980-luvulla rakennetun modernin rakennuskannan sekä aluekokonaisuuksien inventointi. Inventoinnin yhteydessä kohteet arvoitettiin historiallisten, rakennushistoriallisten ja maisemallisten arvojen perusteella kolmiportaisella arviointiasteikolla A-, B- ja C-luokkiin, joissa kaksi ensimmäistä luokkaa esitettiin huomioitavaksi kaavassa suojeltavina kohteina. Alueella on toteutettu myös maisema- ja virkistysverkostselvitys (Sitowise 2023).

Satakunnan Museo pitää hyvänä, että kaava-alueella on laadittu kattava rakennusinventointi sekä maisemaselvitys. Museo näkee, että kummassakin kaavavaihtoehdossa on osittain otettu huomioon em. selvityksissä osoitetut tulokset. Museo pitää myös hyvänä, että kaavaluonnoksessa on huomioitu Satakunnan rakennetun kulttuuriympäristön päivitys- ja täydennysinventointi.

Satakunnan Museo kuitenkin huomauttaa, että luonnosvaihtoehdoissa ei ole otettu kaikilta osin huomioon Satakunnan vaihemaakuntakaavan 2 tavoitteita liittyen alueen valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviin kulttuuriympäristöihin sekä maisema-alueisiin. Museo esittää seuraavassa joitakin huomioita liittyen kaavanluonnosvaihtoehtojen vaikutuksiin em. arvoalueisiin nähden sekä niihin että rakennusinventoinnin yhteydessä osoitettujen paikallisesti merkittäviin kohteisiin liittyviin kaavamääräyksiin.

Siltatien pohjoispuolella sijaitseva nk. Kellarimäen ympäristö on osoitettu Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 (2019) valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY2009), valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi (VAMA2021) sekä maakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi (Satakunnan rakennusperintö 2005). Alue on myös huomioitu maakunnallisesti merkittäväksi vuonna 2023 valmistuneessa Satakunnan rakennetun kulttuuriympäristön päivitys- ja täydennysinventoinnissa.

Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 (2019) edellä mainittuihin arvoalueisiin liittyvä suunnittelumääräys: **Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon alueen kokonaisuus, erityispiirteet ja ominaisluonne siten, että edistetään niihin liittyvien arvojen säilymistä ja kehittämistä mukaan lukien avoimet viljelyalueet. Kaikista aluetta tai kohdetta koskevista suunnitelmista ja hankkeista, jotka oleellisesti muuttavat vallitsevia olosuhteita, tulee museoviranomaiselle varata mahdollisuus lausunnon antamiseen. Kohteen ja siihen olennaisesti kuuluvan lähiympäristön suunnittelussa on otettava huomioon kohteen kulttuuri-, maisema-, luonto- ja ympäristöarvot sekä huolehdittava, ettei toimenpiteillä ja hankkeilla vaaranneta tai heikennetä edellä mainittujen arvojen säilymistä.**

Kaavavaihtoehdoissa Siltatien pohjoispuolella sijaitseva Kellarimäen alue on osoitettu joko pientalovaltaiseksi asuinalueeksi (AP-1) sekä kerrostalovaltaiseksi asuinalueeksi (AK-1) tai keskustatoimintojen alueeksi (C-1). Näihin liittyvissä kaavamääräyksissä veloitetaan muun muassa kiinnittämään erityistä huomiota rakentamisen maisema- ja kaupunkikuvalliseen ilmeeseen sekä avoimen näkymälinjan säilyttämiseen. Satakunnan Museo näkee, että molemmat

kaavavaihtoehdot ovat ristiriidassa alueen erityisarvojen sekä maakuntakaavan tavoitteiden kanssa. Etenkin vaihtoehdossa 1 tarkennesuunnitelmissa esitettyjen jopa IV kerroksisten kerrostalojen mahdollistaminen valtakunnallisesti merkittävälle maisema-alueelle sekä rakennettuun kulttuuriympäristöön on erityisen ongelmallista, koska näillä alueilla viljelyaukeiden avoimuus nousee keskeiseen rooliin. Lisäksi rakentamisella tulisi olemaan huomattavaa vaikutusta myös maisemaselvityksessä osoitettuihin merkittäviin näkymälinjoihin. Kellarimäen lisäksi myös Pappilan alueen uudisrakentaminen etenkin VE2:n tarkennesuunnitelmissa esitetyllä tehokkuudella tulisi vaikuttamaan valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön sekä maisema-alueen luonteeseen huomattavasti.

Valtakunnallisesti (RKY) ja maakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä koskevaa kaavamääräystä on syytä tarkentaa esimerkiksi muotoon: *Alueella tapahtuva uudis- ja korjausrakentaminen ja muut suoritettavat toimenpiteet on sopeutettava rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteisiin, taajamakuvallesiin, kulttuurihistoriallisiin ja/tai maisemallisiin arvoihin. Erityistä huomiota tulee kiinnittää rakennusten sijoitteluun, mittakaavaan, mittasuhteisiin ja materiaalivalintoihin.*

Satakunnan Museo näkee, että maisema-alueista etenkin valtakunnallisesti merkittäviä maisema-alueita koskeva kaavamääräys on hyvin ylimalkainen ja sitä tulee täydentää. Arvokkaihin maisema-alueisiin liittyviä kaavamääräyksiä tulee täydentää esimerkiksi siten, että niissä veloitetaan säilyttämään avoimet peltoalueet sekä näitä rajaavat reunametsät. Kaavamääräykseen tulee lisätä myös alueelliselle vastuumuseolle mahdollisuus lausua maisema-aluetta koskevista hankkeista.

Molemmissa kaavaluonnoksissa on osoitettu hyvin laajoja teollisuusalueita. Osa uusista teollisuusalueista sijoittuu myös Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 osoitetuille maisemallisesti arvokkaille alueille sekä kaava-alueen luoteisosassa (*Lattomeren kulttuurimaisema*) että nk. Pirunkynnen alueella (*Harjunpäänjoen kulttuurimaisema*). Museo näkee, että arvokkaat maisema-alueet tulee rajata teollisuusalueiden ulkopuolelle, koska lähtökohtaisesti tällä tulee olemaan huomattavaa vaikutusta kyseisiin maisema-alueisiin ja toisaalta ratkaisu on maakuntakaavan tavoitteiden vastainen. Etenkin Honkaluoto-Vainiolan alueella Lattomeren kulttuurimaiseman arvo nojautuu avoimeen viljelymaisemaan. Museo huomauttaa lisäksi, että kaavaluonnoksissa esitettyjen teollisuusalueiden laiduille ei ole osoitettu suojaviheralueita.

Satakunnan Museo pitää kaava-alueella laadittua rakennusinventointia kattavana ja perusteellisena. Satakunnan Museon rakennustutkija on osallistunut kohteiden ja

alueiden arvottamiseen selvityksen laatijan sekä kaupungin kaavoituksen edustajan kanssa. Molemmissa kaavaluonnoksissa inventoinnin yhteydessä A-luokkaan arvoetuille kohteille on osoitettu suojelumerkintä sr-1, johon liittyy asiaankuuluva kaavamääräys, joka myös kieltää rakennusten purkamisen. Sen sijaan B-luokkaan arvoetuja kohteita koskee kaksi eri merkintää sk ja srT. Jälkimmäiseen liittyy kaavamääräys: *Rakennus tai rakennusryhmä, jolla on rakennustaiteellisia, historiallisia tai kaupunkikuvallisia arvoja. Suojelu tulee selvittää asemakaavoituksen yhteydessä. Aluetta koskevista suunnitelmista on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.* Kaavaselistuksesta puuttuu perustelu, miksi osa suojeltavaksi osoitetuista kohteista on osoitettu srT-merkinnällä, joka jättää nämä kohteet rakennussuojelua ajatellen turvattomaan asemaan. Yleiskaavan tulisi ohjata asemakaavaa, jolloin ratkaisu on myös ristiriidassa yleiskaavan tavoitteiden kanssa. Lisäksi museo näkee, että myös B-luokkaan arvoetuihin kohteisiin liittyvään määräykseen tulee tehdä lisäys ”rakennusta ei saa purkaa”.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Kaava-alueella toteutettiin vuoden 2023 aikana arkeologinen inventointi (Maanala Oy 2023). Inventoinnin aikana tarkastettiin aiemmin tunnetut muinaisjäännökset ja osa löytöpaikoista sekä etsittiin erityisesti muuttuvan maankäytön alueilta myös uusia kohteita. Inventoinnissa rekisteröitiin neljä kokonaan uutta muinaisjäännöstä sekä tehtiin täsmennyksiä useiden kohteiden tietoihin.

Kaavakartoille muinaisjäännökset on pääosin merkitty kohdemerkinnällä sm, laajemmat kohteet kuitenkin sm-alueina. Museo pitää ratkaisua hyvänä. Myös Liikistön laajan valtakunnallisesti merkittävän muinaisjäännosalueen merkintää sm-alueena tulisi harkita. Kulttuuriperintäkohteiksi arvoetut nuoremmat tai luonteeltaan epävarmat kohteet on merkitty kartoille kohdemerkinnällä kp. Merkinnät ovat asianmukaiset ja myös niihin liittyvät kaavamääräykset ovat oikeanlaiset.

Samaan aikaan yleiskaavatyön kanssa on valmisteilla Kellarimäen asemakaava. Tähän työhön liittyen tehtiin kesällä 2024 arkeologisia koetutkimuksia Ulvilan kaupunginpaikan lounaisosassa (Muuritutkimus Oy 2024). Tutkimusalueelta ei havaittu merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä ja kohteen muinaisjäännosrajaus on muutettu tuloksen mukaiseksi. Alueen rajaus tulee muuttaa myös kaavakartalle. Lisäksi muinaisjäännöskohde sm 24 (Pirunkynsi IV) tutkittiin kokonaan kallioaineksen ottamisen laajenemisen vuoksi kesällä 2024 (Maanala Oy 2024, raportti ei vielä valmistunut) ja kohde on poistettu muinaisjäännosrekisteristä. Sitä ei enää ole tarpeen merkitä kaavaan.

Kaavaselostuksessa on luettelo suunnittelualueen muinaisjäänöksistä. Luetteloon on sisällytetty myös inventoinnin aikana tarkastettuja irtolöytöpaikkoja. Luettelossa sivulla 88 kaikki irtolöytöpaikat on virheellisesti nimetty kulttuuriperintökohteiksi (kp). Inventoinnin aikana osalla löytöpaikoista ei kuitenkaan havaittu merkkejä kiinteästä muinaisjäänöksestä tai kulttuuriperintökohteesta. Näiden löytöpaikkojen luonteen tarkempi selvittäminen tulee tehtäväksi asemakaavoituksen yhteydessä.

Selostuksen sivulla 88 seuraavat kohteet: As oy Yhdyskatu, Haistilan krouvi, Isokartano, Jokimaa, Lutiska, Pappilan pelto, Trumetari, Trumetari 2, Trumetari 3, Urponranta ja Ravani tulee joko poistaa kokonaan luettelosta tai selkeästi merkitä löytöpaikoiksi. Kaavakartoilla merkinnät ovat oikein.

Kellarimäen etelä- ja kaakkoispuolelle Siltatien varrelle on molemmissa kaavaluonnosvaihtoehdoissa osoitettu tiivistä rakentamista. Alue on osa valtakunnallisesti merkittävää Ulvilan keskiaikaisen kaupungin paikkaa. Kuten edellä jo on todettu, museo näkee molemmat kaavavaihtoehdot tältä osin ongelmallisina. Kaavamääräyksissä Kellarimäen eteläpuolella sijaitseva osa muinaisjäänösalueella on huomioitu lauseella: *Alueella olevat muinaisjäänökset on selvitettävä ennen toimenpiteitä.* Mikäli muuttuvan maankäytön alueella on muinaisjäänöksiä, on asemakaavoituksen yhteydessä käytävä Museoviraston kanssa muinaismuistolain 13§ mukainen kajoamislupaneuvottelu, jossa ratkaistaan mahdollisuus kajoamiseen ja siihen liittyvät ehdot. Osayleiskaava-alueella kajoamislupaa tarvitaan Ulvilan kaupungin paikan lisäksi mahdollisesti myös kohteilla sm 22 (Krapistonmäki II) ja sm 25 (Pirunkynsi V) kohdalla. Kajoamislupaneuvottelujen tarve asemakaavavaiheessa tulee kirjata kaavaselostukseen.

Alueen kulttuuriympäristöarvoja ajatellen Satakunnan Museo näkee kaavaluonnosvaihtoehdon 1 parempana lähtökohtana yleiskaavan jatkokehittämiselle.

Satakunnan Museo

Museonjohtaja Johanna Jakomaa

Tutkija Olli Joukio

Arkeologi Leena Koivisto

Tiedoksi

Varsinais-Suomen ELY-keskus/kirjaamo, Päivi Valkama
Satakuntaliitto/kirjaamo, Susanna Roslöf, Daniel Nagy
Museovirasto/kirjaamo

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti Porin kaupungin asianhallintajärjestelmässä